PERSONALITĂȚI FEMININE ALE FOLCLORISTICII ROMÂNEȘTI. ELENA NICULIȚĂ-VORONCA (1862–1939)

ELENA PASCANIUC

Female Personalities of Romanian Folkloristics
Elena Niculiță-Voronca (1862–1939)

(*Abstract*)*

The History of Romanian Folkloristics, written by Ovidiu Bîrlea, mentions only three female names that contributed, more or less controversial, to the development of this science in the late nineteen than dearly twentieth century. Elena Didina Odorica Sevastos distinguishes her selft hrough studies and folklore collections in Moldavia, Pauline Schullerus is collectingand translating Romanian folk narratives from Transylvania, and Elena Niculiță-Voronca is a mong the first Romanian folklorists to make regional typologies and text corpuses of Romanian folklore, with a massive collection of folk customs and popular beliefs representative of Bukovina: *The Traditions and the Beliefs of the Romanian People Collected and Placed in Mythological Order* (1903). She is also the author of the volumes: *Studies in Folklore* (1908, 1912) and *Sărbătoarea Moșilor în București* (i. e. an orthodox feast honouring one's dead parents and ancestors) (Bucharest, 1915).

Elena Niculiță-Voronca, settled in Bukovina by marriage, dedicated her self to the folkloric activity with the clear conviction that she did this "for the benefit of the nation", following Simion Florea Marian's example.

Known representative personalities of folklore and culture referred to and use din formation from her writings in their own works: Andrei Birseanu, Simion Florea Marian, Artur Gorovei, Tudor Pamfile, Elena Sevastos. Subsequently, others criticized them hard or appreciated them: Ion Bogdan, Ion Muşlea, Ion Diaconu, Romul Vuia, Petru Caraman, Ovidiu Bîrlea, Iordan Datcu, Lucia Berdan. The collection *The Traditions and the Beliefs of the Romanian People Collected and Placed in Mythological Order*, marked at the time of its appearance by a "harshdestiny", went through critical reevaluations (made by Ovidiu Bârlea, Iordan Datcu, Lucia Berdan) and was re-edited three times in a decade: twice in 1998, once in 2008). Elena Niculiță-Voronca is regarded today as the author of a representative writing for Romanian ethnology, whosevaluelies not only in therichness of folkloric information but also in linguistic terms and semantic meaningsthat can contribute to a better under standing of the history of Romanian linguistics.

Keywords: Elena Niculiță-Voronca, history of folkloristics, Bukovina, traditions, folk beliefs.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXVI**, *1* (52), p. 13–17, Rădăuți – București, 2019

BDD-A32668 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:04:42 UTC)

În lucrarea sa de referință, *Istoria folcloristicii româneşti*, Ovidiu Bîrlea[1] reține doar trei nume feminine care au contribuit, mai mult sau mai puțin controversat, la dezvoltarea acestei ştiințe în anii sfârşitului de secol XIX şi ai începutului de secol XX. Cu studii şi culegeri folclorice din Moldova se impune Elena Didina Odorica Sevastos, care primeşte în anul 1889 premiul Academiei Române pentru lucrarea *Nunta la români*. Însă, pe măsură ce apăreau alte culegeri folclorice şi monografii, iar lucrările Elenei Sevastos erau analizate mai atent, elogiile cu care fuseseră întâmpinate lasă locul criticilor şi rezervelor, exprimate chiar şi de cei care-i întâmpinaseră la început scrierile „cu căldură". Ovidiu Bîrlea remarcă[2] situația lui Lazăr Şăineanu, care revine asupra aprecierilor exprimate în *Istoria filologiei române* (ediția I, 1892), privind colecția de *Cântece moldoveneşti* a Elenei Sevastos, retractându-le în 1895. O altă folcloristă căreia cercetătorul îi dedică câteva alineate în lucrarea sa este Pauline Schullerus. Dintr-o familie de saşi, ea culege folclor şi publică narațiunile populare româneşti în anul 1906, în „cea mai întinsă colecție de poveşti româneşti din Transilvania", în traducere germană. Cum avea să observe Ovidiu Bîrlea, „fiind apărută numai într-o revistă de etnografie şi istorie, colecția a trecut neobservată printre români, cu excepția puținilor specialişti, dar peste hotare ea a contribuit cel mai mult, alături de colecția fraților Schott, la cunoaşterea poveştilor româneşti"[3].

Cea de-a treia doamnă în istoria folcloristicii româneşti este Elena Niculiță-Voronca. Ovidiu Bîrlea îi fixează un loc de pionierat în istoria domeniului[4], când constată că ea se numără între primii folclorişti români care realizează tipologii şi corpusuri regionale ale folclorului românesc.

Născută în 15 mai 1862, la Bârlad, Elena Niculiță-Voronca a fost unicul copil în familia cu origini aromâne a lui Gheorghe Niculiță şi Rucsanda (născută Schipor). Copilăria şi-o petrece la Botoşani, unde face şi şcoala primară. Rămâne orfană de mamă, dar tatăl se îngrijeşte să îi ofere o bună educație, înscriind-o la cunoscutul pension Humpel, din Iaşi, apoi la unul din Botoşani. În familie exista respect, rigoare şi pasiune pentru studiu şi lectură. Înclinațiile literare şi artistice ale tatălui, colaborator cu poezii şi satire la publicații din Botoşani, Cernăuți şi Iaşi, „actor diletant", dar şi „model de funcționar şi neîntrecut om de societate", „junimist aprig" – cum îl caracterizează fiica în amintirile sale[5] –, se regăsesc şi în personalitatea şi formația intelectuală a Elenei Niculiță. Tânăra a avut acces nu numai la biblioteca „înzestrată cu opuri clasice, vechi şi moderne în limbile lor, şi tot ce apăruse în limba română"[6], dar şi la dezbaterile din cadrul serilor literare inițiate în casa părintelui său.

[1] Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, ediție îngrijită şi bibliografie de Carmen Banța, cuvânt-înainte de acad. Sabina Ispas, Craiova, Editura Aius, 2010.

[2] *Ibidem*, p. 364.

[3] *Ibidem*, p. 518–519.

[4] *Ibidem*, p. 410–414.

[5] Iordan Datcu, „Elena Niculiță-Voronca într-o autobiografie", în „Bucovina literară", Suceava, serie nouă, anul XXIII, nr. 3–4 (253–254) martie – aprilie 2012, p. 80.

[6] *Ibidem*.

BDD-A32668 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:04:42 UTC)

Elena Niculiță-Voronca a venit în Bucovina din „țara liberă” (Vechiul Regat) în 1880, prin căsătoria cu preotul Zaharia Voronca. Aducea cu ea un simț al libertății pe care l-a imprimat în toate activitățile sale. Împreună cu soțul ei și bucurându-se de sprijinul lui Pompiliu Pipoșiu, G. Bogdan-Duică sau Valeriu Branișteː tineri intelectuali și publiciști transilvăneni veniți în Bucovina cu „misiunea culturală” de a redeștepta conștiința națională a românilor din provincia austro-ungară, Elena Niculiță-Voronca s-a implicat întâi în viața socială și culturală a românilor din Bucovina. A impus „moda” costumului popular românesc la balurile organizate de studenții români; a jucat în piese de teatru; le învăța limba română pe fetele răzeșilor din Mihalcea (de lângă Cernăuți), unde soțul ei a fost paroh după anul 1888; trimitea eleve fără posibilități materiale la Internatul de fete din Cernăuți, patronat de Societatea Doamnelor Române; publica articole în presa de la București, în care denunța deznaționalizarea sistematică a românilor din Bucovina; a condus Societatea culturală „România Tânără”, înființată la inițiativa lui G. Bogdan-Duică. Curând, s-a dedicat cu pasiune activității folcloristice, avându-l ca model pe folcloristul și etnograful Simion Florea Marian. Stabilirea familiei Voronca la Siret, în anul 1883, chiar în casa în care locuise și preotul folclorist, a fost hotărâtoare pentru devenirea tinerei folcloriste, la fel ca și prietenia cu căpitanul von Gutter, arheolog în a cărui bibliotecă descoperă lucrări științifice ce îi stimulează interesul pentru mitologie. Mai mult, ea mărturisește că „oamenii deprinși de Marian să-i aducă folclor veneau acum la mine cu invitația: scrieți, doamnă! Gata să le urmez îndemnul, am scris”[7]. Cercetătoarea Lucia Berdan observa că tocmai „această etapă din viața Elenei Niculiță-Voronca explică seriozitatea cu care a început ea însăși, mai târziu, să scrie aceste cărți, beneficiind de un impresionant material de date pe care a reușit să-l adune, considerându-se, într-un fel, continuatoarea părintelui folclorist Simion Florea Marian”[8].

Stabilită după anul 1888 la Mihalcea (Cernăuți), Elena Niculiță-Voronca culege credințe și datini populare, povești pe care începe să le publice în revista „Familia” a lui Iosif Vulcan („Ficiorul cu cămașa de aur”; „Ionică Făt-Frumos”; „Femeia urs” etc. – variante inedite), credințe populare despre mătrăgună (1890), studiul de folclor „Strigoii” (1898). Ziarul „Românul” din București îi publică povești („Fiarele, slugi credincioase”; „Povestea celor 1002 feciori”) și credințe populare (1891), dar și studii referitoare la credințe și obiceiuri de Paști, care prefigurează colecția de *Datine și credințe*... „semnificative de pe acum pentru metoda de lucru a Elenei Niculiță-Voronca și mai ales pentru faptul că, adeseori, autoarea a avut intuiții privind legăturile dintre anumite aspecte ale celor prezentate și folclorul altor popoare, precum și cu mitologia clasică”[9]. În revista ieșeană

[7] Apud Lucia Berdan, „Elena Niculiță-Voronca, folcloristă și scriitoare”, studiu introductiv în Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, ediție îngrijită de Victor Durnea, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 10.

[8] *Ibidem*.

[9] *Ibidem*, p. 11.

BDD-A32668 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:04:42 UTC)

„Rândunica", Elena Niculiță-Voronca publică, pe lângă poezii şi poveşti, câteva studii despre această specie populară („Despre poveşti", 1893; „De-ale noastre. Povestea vorbei", 1895). Mai publică texte populare culese sau articole de folclor şi în revistele: „Sămănătorul" (Bucureşti), „Junimea literară" (Cernăuți), „Ghiluşul" (Balota-Gorj), ca şi în „Convorbiri literare" (Bucureşti).

În anul 1903, folclorista din Bucovina tipăreşte la Cernăuți, într-un tiraj mic, *Datinile şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, o carte prin care Elena Niculiță-Voronca, preocupată să păstreze „spiritul poporului, precum şi limba lui", aspira să-şi conducă „onoraţii cititori" pe „drumul în pământul înțelenit al mitologiei române"[10]. Tot în prefaţa lucrării, folclorista aduce lămuriri şi cu privire la metodologia culegerii: „Am scris fidel ceea ce am auzit, nu am adăugit şi nu am omis nimică, chiar dacă mi-a părut ceva naiv. [...] Tot ce stă în lucrarea aceasta e cules de mine, de munca altora nu m-am folosit"[11]. Urmând orientarea mitologică a lui Ath. M. Marienescu, materialul folcloric, „reprodus cu o transcriere aproximativă a textelor"[12], a fost ordonat de Elena Niculiță-Voronca după criteriul mitologic al celor patru elemente cosmice primordiale: pământ, apă, aer, foc, fiecare capitol grupând textele folclorice care îl oglindesc, indiferent de specie.

Apărută într-un moment când în folcloristica românească se deschidea „un câmp nou de conceptualizare metodologică", susținut de orientarea „fermă şi bine întemeiată" a lui Ovid Densusianu, privitoare la cooperarea cercetării filologice cu cea folclorică, lucrarea *Datinele şi credinţele...* a intrat imediat în atenţia acestuia. Densusianu a criticat dur (şi nu a fost singurul în epocă) lucrarea, în *Curs de filologie romanică* (1904–1905), considerând că aduce prea puține texte care să poată constitui documente lingvistice („numai 50, 60 de bucăți, din cauza cuvintelor mai rare, sunt valabile"[13]) şi include prea multe doine deja cunoscute din alte colecții. Totuşi, mai târziu, în studiul „Viaţa păstorească în poezia noastră populară" (1922–1923) el citează adesea texte lirice sau epico-lirice din culegerea realizată de Elena Niculiță-Voronca. Mai aproape de vremurile noastre, Ovidiu Bîrlea apreciază lucrarea folcloristei din Bucovina pentru informaţiile folclorice „aproape în întregime inedite", iar cercetători ai culturii tradiționale româneşti au remarcat că „monografia Elenei Voronca se defineşte în primul rând prin cantitatea imensă de basme, poveşti, legende, lirica ocupând un loc secundar"[14].

[10] Elena Niculiță-Voronca, *Datinele şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, vol. I, p. 21.

[11] *Ibidem*.

[12] *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1979, p. 629.

[13] Apud Ovidiu Bîrlea, *op. cit.*, p. 440.

[14] Iordan Datcu, „Elena Niculiță-Voronca şi datinile şi credinţele populare româneşti din Bucovina", în Elena Niculiță-Voronca, *Datinele şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, I, ediție îngrijită şi introducere de Iordan Datcu, Bucureşti, Editura Saeculum Vizual, 2008, p. 9.

BDD-A32668 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:04:42 UTC)

Masiva ei culegere, *Datinele şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*[15], este reprezentativă pentru Bucovina şi cuprindea, la data apariţiei, informaţii folclorice inedite. A fost primită însă cu rezerve din cauza construcţiei, a felului în care autoarea lucrării şi-a ordonat informaţia, după criteriul mitologic şi ştiinţific al lumii antice, în care soarele este „motivul tuturor sărbătorilor, credinţelor şi miturilor", lui fiindu-i subsumate cele patru stihii, devenite categorii ordonatoare ale materialului etnografic şi folcloric: pământul, aerul, apa, focul. Volumul nu s-a bucurat de o bună recepţie critică nici în presă, nici la Academia Română, de unde autoarea aştepta inclusiv un sprijin material pentru a putea continua publicarea materialului cules (adunat în alte două volume). Nefiind susţinută de forul academic, celelalte volume ale lucrării n-au mai fost tipărite, ele pierzându-se în timpul Primului Război Mondial[16]. Folclorista nu s-a limitat doar la culegerea materialelor folclorice, a elaborat şi volumele: *Studii în folclor* (I, 1908; II, 1912) şi *Sărbătoarea Moşilor în Bucureşti* (1915), în care avansează interpretări mitologice, latinizante. Tocmai aceste „naivităţi latinizante", „apropieri hazardate care au compromis şcoala mitologică a secolului trecut"[17], cum le caracterizează Ovidiu Bîrlea, au discreditat cărţile ei în faţa criticilor vremii. Despre lucrările folcloristei din Bucovina au scris, de-a lungul timpului şi pe diferite tonuri, cercetători importanţi ai domeniului culturii tradiţionale româneşti: Ovid Densusianu, Andrei Bîrseanu, Simion Florea Marian, Artur Gorovei, Tudor Pamfile, Elena Sevastos, Ion Bogdan, Ion Muşlea, Ion Diaconu, Romul Vuia, Petru Caraman, Ovidiu Bîrlea, Traian Cantemir ş.a.

Analizată în contextul epocii, cu plusurile şi minusurile ei – mai ales exagerările latinizante i-au fost reproşate autoarei încă de la momentul apariţiei *Datinelor şi credinţelor...* –, lucrarea Elenei Niculiţă-Voronca cunoaşte în prezent reevaluări (realizate de Iordan Datcu, Ion Popescu-Sireteanu, Lucia Berdan) care o aduc în rândul operelor reprezentative pentru etnologia românească. Având în vedere că se împlinesc în acest an opt decenii de la moartea Elenei Niculiţă-Voronca (învăluită în maximă discreţie: ziua şi luna morţii nu se cunosc nici până acum, iar anul – 1939 – ridică şi el unele semne de întrebare din partea cercetătorilor), credem că este important să readucem în atenţia publicului-cititor personalitatea celei care s-a dedicat activităţii folcloristice cu convingerea clar exprimată[18] că face acest lucru „pentru folosul naţiunii" sale.

[15] Elena Niculiţă-Voronca, *Datinele şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, Tipografia Cernăuţi, Isidor Wiegler, 1903.

[16] Idem, „Biografia mea", în „Bucovina literară", Suceava, serie nouă, anul XXIII, nr. 3–4 (253–254), martie – aprilie 2012, p. 83.

[17] Ovidiu Bîrlea, *op. cit.*, p. 412.

[18] Elena Niculiţă-Voronca, „Biografia mea", p. 83.

BDD-A32668 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 23:04:42 UTC)